

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПЕТРА МОГИЛИ

Медичний інститут
Кафедра гігієни, соціальної медицини та громадського здоров'я

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Н. М. Іщенко

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА У ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Спеціальність 222 «Медицина»

Розробник

Завідувач кафедри розробника

Гарант освітньої програми

Директор інституту

Начальник НМВ

Алексеева Т.Г.

Зюзін В.О.

Клименко М.О.

Грищенко Г.В.

Шкірчак С.І.

Т.Г. Алексеева

В.О. Зюзін

М.О. Клименко

Г.В. Грищенко

С.І. Шкірчак

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Домедична допомога у екстремальних умовах	
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»	
Спеціальність	222 «Медицина»	
Спеціалізація (якщо є)		
Рівень вищої освіти	Магістр	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	2-й	
Навчальний рік	2019 - 2020	
Номери семестрів	Денна форма	Заочна форма
	4-й	-
Загальна кількість кредитів ЄКТС / годин	3 кредити / 90 годин	
Структура курсу: - лекції - практичні заняття - годин самостійної роботи	- 50 год. 40 год.	- - -
Відсоток аудиторного навантаження	55,5 %; СРС – 44,5%	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю		
Форма підсумкового контролю	Диференційований залік – 4-й семестр	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Домедична допомога у екстремальних умовах» є опанування студентами медичними та психологічними аспектами наслідків ураження людини у бойових та небойових умовах, а також техніками домедичної допомоги потерпілим у надзвичайних ситуаціях.

Завдання навчання: набуття студентом компетенцій, знань, умінь і навичок з:

- 1) наслідків впливу засобів масового ураження, природних та техногенних катастроф на організм людини;
- 2) принципів організації медико-евакуаційних заходів при надзвичайних ситуаціях;
- 3) принципів домедичної допомоги у екстремальних умовах.

Очікувані результати навчання. В результаті вивчення дисципліни студенти мають:

- розуміти значення домедичної допомоги при надзвичайних ситуаціях для медицини та системи охорони здоров'я, її місце в системі медичних знань;
- бути здатними використовувати на практиці навички первинного огляду та технік домедичної допомоги.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

○ **знати:**

- основні поняття домедичної допомоги у екстремальних ситуаціях: засоби масового ураження, техногенна катастрофа, природна катастрофа, бойові та небойові умови, масові санітарні втрати, первинний огляд постраждалого, техніка домедичної допомоги, дебрифінг;
- роль уражаючих факторів у надзвичайних ситуаціях (факторів засобів масового ураження, природного і техногенного характеру);
- роль медико-евакуаційних заходів, медичного сортування, первинного огляду у наданні допомоги потерпілим;
- роль психологічної підтримки потерпілих;
- типи уражень та техніки надання домедичної допомоги;

○ **вміти:**

- провадити первинний огляд потерпілого внаслідок надзвичайного стану;
- провести транспортну іммобілізацію при травматичних ушкодженнях;
- вміти накладати пов'язку при ушкодженні м'яких тканин;
- провадити механічну вентиляцію дихальних шляхів;
- вміти накладати джгут при кровотечі;
- вміти надати допомогу потопельнику;
- надати допомогу при отруєннях;

○ **мати компетенції:**

- про застосування знань з домедичної допомоги у екстремальних ситуаціях для зменшення масових санітарних втрат;
- про взаємозв'язок етапів медико-евакуаційних заходів.

Розроблена програма відповідає **освітньо-професійній програмі (ОПП)** та орієнтована на формування **компетентностей:**

○ **загальні (ЗК) – ЗК1, ЗК2, ЗК3 ОПП:**

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

○ **фахові (ФК) – ФК1, ФК2 ОПП:**

ФК1. Навички опитування пацієнта.

ФК2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікувані програмні результати навчання (ПРН) включають вміння **ПРН19, ПРН20 ОПП:**

ПРН19. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 3) в умовах обмеженого часу за допомогою стандартних схем.

ПРН20. Надавати екстрену медичну допомогу, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з визначеною тактикою, використовуючи стандартні схеми.

3. Програма навчальної дисципліни

Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС).

Програма навчальної дисципліни складається з **двох розділів:**

Розділ 1. Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Проведення медико-евакуаційних заходів у бойових та небойових умовах.

Розділ 2. Домедична допомога потерпілим в екстремальних випадках у бойових та небойових умовах.

Розділ 1.

Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Проведення медико-евакуаційних заходів у бойових та не бойових умовах.

Тема 1. Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Контроль стану пораненого.

Визначення терміну «Домедична допомога» та правові засади її провадження. Алгоритм первинного огляду. Контроль стану пораненого.

Тема 2. Сортування у випадку масових санітарних втрат. Медична евакуація.

Організація та проведення медичного сортування при виникненні масових санітарних втрат. Алгоритм проведення медичного сортування

Організація та проведення переміщення (відтягування, винесення) пораненого в укриття у бойових та не бойових умовах. Методи переміщення пораненого з сектору укриття до місця збору поранених (однією, двома особами, з використання табельних та підручних засобів). Медична інформаційна картка: призначення, правила заповнення.

Тема 3. Поведінка людей у надзвичайних ситуаціях та бою. Бойовий стрес та втома: симптоми, домедична допомога, попередження.

Особливості поведінки людей в надзвичайних ситуаціях. Бойовий стрес: ознаки, профілактика та основні принципи надання домедичної допомоги в бойових умовах. Бойова втома: ознаки, профілактика та основні принципи надання домедичної допомоги в бойових умовах.

Типові психологічні реакції медичних працівників на різні травматичні події. Механізми формування стресостійкості у медичних працівників. Технології профілактики посттравматичних стресових розладів. Дебрифінг як метод психологічної корекції посттравматичних стресових розладів.

Розділ №2.

Домедична допомога потерпілим в екстремальних випадках у бойових та небойових умовах.

Тема 4. Кровотеча та методи її зупинення.

Кровотечі зовнішні та внутрішні. Методи зупинки кровотеч. Техніки накладення джгутів.

Гемостатичні агенти. Показання та правила застосування.

Тема 5. Ушкодження дихальних шляхів. Домедична допомога.

Повна та часткова обструкція дихальних шляхів. Причини обструкції. Техніки механічної вентиляції: рот в рот, рот в ніс, рот в маску, мішок АМБУ.

Тема 6. Травматичні ушкодження у бойових та небойових умовах. Іммобілізація.

Ушкодження м'яких тканин. Рани. Алгоритм домедичної допомоги. Ознаки ураження. Домедична допомога. Переломи, вивихи, розтягнення. Техніки іммобілізації. Ушкодження голови, живота, тазу. Домедична допомога. Транспортні аварії. Комбіновані ушкодження. Домедична допомога.

Тема 7. Надання домедичної допомоги при термічних та хімічних опіках.

Гіпертермія. Опіки: класифікація, ознаки, домедична допомога. Особливості ураження бойовою вогняною сумішшю.

Обмороження: ознаки, домедична допомога. «Траншейна стопа». Ураження електричним струмом.

Опіки очей: класифікація, ознаки, домедична допомога.

Тема 8. Надання домедичної допомоги у найпоширеніших екстремальних випадках.

Біль: контроль болю, домедична допомога. Непритомність, кома невиявленої етіології: ознаки, допомога.

Отруєння невідомими токсичними субстанціями, невідомим газом. Проведення допомоги.

Допомога при укусах комах, кліщів, павуків, отруйних змій.

Допомога на воді. Транспортування потопельника на сушу, домедична допомога.

Тема 9. Засоби масового ураження. Домедична допомога потерпілим.

Хімічна зброя. Класифікація небезпечних хімічних субстанцій. Ознаки ураження. Домедична допомога. Засоби індивідуального та колективного захисту.

Біологічна зброя. Класифікація небезпечних біологічних агентів. Ознаки ураження. Домедична допомога. Засоби індивідуального і колективного захисту.

Ядерна зброя. Класифікація рівнів радіаційного ураження. Ознаки ураження. Домедична допомога. Засоби індивідуального і колективного захисту.

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	у т.ч.	
	Практ.	СРС
Розділ №1. Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Проведення медико-евакуаційних заходів у бойових та небойових умовах.		
Тема 1. Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Контроль стану пораненого.	4	4
Тема 2. Сортування у випадку масових санітарних втрат. Медична евакуація.	4	4
Тема 3. Поведінка людей у надзвичайних ситуаціях та бою. Бойовий стрес та втома: симптоми, домедична допомога, попередження.	4	2
Розділ №2. Домедична допомога потерпілим в екстремальних випадках у бойових та небойових умовах.		
Тема 4. Кровотеча та методи її зупинення.	4	4
Тема 5. Ушкодження дихальних шляхів. Домедична допомога.	4	4
Тема 6. Травматичні ушкодження у бойових та небойових умовах. Імобілізація.	8	6
Тема 7. Надання домедичної допомоги при термічних та хімічних опіках.	6	4
Тема 8. Надання домедичної допомоги у найпоширеніших екстремальних випадках	8	6
Тема 9. Засоби масового ураження. Домедична допомога потерпілим	6	4
Підсумковий контроль	2	2
Усього годин - 90 Кредитів ECTS – 3	50	40

4. Зміст навчальної дисципліни

Основними видами навчальних занять з дисципліни є практичні заняття та самостійна робота студентів з тематики програми навчальної дисципліни.

4.1. План практичних занять

№ п/з	Назва теми	Кількість годин
	Розділ №1	
1.	Визначення терміну «Домедична допомога» та правові засади її провадження.	2
2.	Алгоритм первинного огляду. Контроль стану пораненого.	2
3.	Проведення медичного сортування при виникненні масових санітарних втрат.	2
4.	Методи переміщення пораненого до сектору укриття та до місця збору поранених Медична інформаційна картка.	2
5	Поведінка людей в надзвичайних ситуаціях. Бойовий стрес. Бойова втома.	
6.	Типові психологічні реакції на травматичні події. Механізми формування стресостійкості. Дебрифінг.	2

Розділ №2		
7.	Кровотечі зовнішні та внутрішні. Методи зупинки кровотеч. Техніки накладення джгутів.	2
8.	Гемостатичні агенти. Показання та правила застосування.	2
9.	Повна та часткова обструкція дихальних шляхів. Причини обструкції.	2
10.	Техніки механічної вентиляції.	2
11.	Ушкодження м'яких тканин. Рани. «Граншейна стопа».	2
12.	Переломи, вивихи, розтягнення. Техніки іммобілізації.	2
13.	Ушкодження голови, живота, тазу. Домедична допомога.	2
14.	Транспортні аварії. Домедична допомога.	2
15.	Гіпертермія. Опіки. Особливості ураження бойовою вогняною сумішшю. Домедична допомога.	2
16.	Обмороження. Ураження електричним струмом. Допомога.	2
17.	Опіки очей: класифікація, ознаки, домедична допомога.	2
18.	Біль. Непритомність, кома. Допомога.	2
19.	Отруєння невідомими токсичними субстанціями, невідомим газом. Проведення допомоги.	2
20.	Допомога при укусах комах, кліщів, павуків, кліщів, отруйних змій.	2
21.	Допомога на воді. Домедична допомога.	2
22.	Хімічна зброя. Домедична допомога потерпілим. Засоби індивідуального та колективного захисту.	2
23.	Біологічна зброя. Домедична допомога потерпілим. Засоби індивідуального та колективного захисту.	2
24.	Ядерна зброя. Домедична допомога потерпілим. Засоби індивідуального та колективного захисту.	2
25.	Підсумковий контроль	2
Усього годин		50

4.2. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Домедична допомога у екстремальних умовах як академічна дисципліна. Контроль стану пораненого.	4
2.	Кровотеча та методи її зупинення.	4
3.	Ушкодження дихальних шляхів. Домедична допомога.	4
4.	Типи ушкоджень у бойових та небойових умовах. Рани, переломи, вивихи, розтягнення. Техніки іммобілізації.	6
5.	Забезпечення домедичної допомоги при термічних та хімічних опіках.	4
6.	Домедична допомога при найпоширеніших медичних станах.	6
7.	Засоби масового ураження. Домедична допомога потерпілим.	4
8.	Сортування у випадку масових санітарних втрат. Медична евакуація.	4
9.	Поведінка людей у надзвичайних ситуаціях та бою. Бойовий стрес та втома: симптоми, домедична допомога, попередження.	2
10.	Підготовка до підсумкового контролю	2
Усього годин		40

Типові тестові задачі для розв'язування на практичних заняттях

Задача 1. *Виберіть правильну відповідь.*

Потерпілий вдарився головою і втратив свідомість на 2 хв. У нього: головний біль

стискаючого характеру, шум у вухах, нудота, двічі була блювота, пульс 76 уд. за хв.

У нього:

- Перелом основи черепа
- Струс головного мозку
- Стиснення головного мозку

Задача 2. *Виберіть правильну відповідь.*

Дівчинка 3-х років випадково взяла в рот кілька мл оцтової кислоти. Плаче від болю. Слизова оболонка ротової порожнини гіперемійована (червона). Що з переліченого необхідно зробити в першу чергу?

- Ретельно промити рот холодною водою.
- Дати випити холодного молока.
- Дати ковтати шматочки льоду.

Задача 3. *Виберіть правильну відповідь.*

Робітник К., 39 років, працюючи в лабораторії, випадково розлив на ногу сірчану кислоту. Турбує пекучий біль. З чого треба почати першу допомогу?

- Промивання струменем холодної води.
- Накладання пов'язки з фурациліном.
- Направлення до опікового центру.

Задача 4. *Що в першу чергу повинен зробити рятівник при наданні допомоги потерпілому з сильною кровотечею:*

- а) перевірить артеріальний тиск;
- б) накласти джгут;
- в) забезпечить внутрішньовенний доступ;
- г) безпосередньо прижати рану.

Задача 5. *Вкажіть основну ознаку зупинки кровообігу:*

- а) втрата свідомості;
- б) відсутність рефлексів;
- в) відсутність пульсу на сонній артерії;
- г) блідість шкіри і слизових оболонок.

4.3. Забезпечення освітнього процесу

Заняття забезпечуються технічною підтримкою:

- комп'ютер;
- проекційний екран;
- мультимедійний проектор;
- презентаційні матеріали;
- манекен – симулятор «Максим – 3»;
- мішок – АМБУ;
- перев'язувальний матеріал, шини фіксуєчі, джгути.

5. Підсумковий контроль

Перелік питань підсумкового контролю

1. Визначення поняття домедична допомога та правові аспекти провадження.
2. Базові принципи домедичної допомоги.
3. Сектори провадження медичної допомоги пораненим.
4. Допомога в секторі бомбардування.
5. Алгоритм домедичної допомоги у секторі обстрілів.
6. Алгоритм домедичної допомоги у секторі укриття.
7. Алгоритм первинного огляду.
8. Огляд голови і шиї.
9. Огляд тулуба.
10. Огляд промежини, пахових складок, кінцівок.
11. Індивідуальне медичне оснащення.
12. Причини і ознаки зовнішньої кровотечі.
13. Концепція критичної зовнішньої кровотечі.
14. Гемостатичні агенти.
15. Накладення пов'язок, джгутів.
16. Причини і ознаки внутрішньої кровотечі. Домедична допомога.
17. Колапс і шок. Причини. Ознаки. Допомога.
18. Причини і ознаки обструкції дихальних шляхів.
19. Проведення механічної вентиляції (рот в рот, рот в ніс).
20. Опіки, класифікація, ознаки.
21. Допомога при термічних опіках.
22. Особливості ураження бойовою вогняною сумішшю. Допомога потерпілим.
23. Хімічні опіки. Допомога.
24. Обмороження. Допомога. «Траншейна стопа». Профілактика обморожень.
25. Гіпертермія. Домедична допомога.
26. Ураження електричним струмом. Допомога.
27. Опіки очей. Допомога.
28. Хімічні ураження очей. Допомога.
29. Біль. Домедична допомога.
30. Непритомність, кома невідомої етіології. Домедична допомога.
31. Домедична допомога при отруєннях невідомим газом чи субстанцією.
32. Допомога при укусах комах, кліщів, отруйних змій.
33. Допомога потопельнику.
34. Травматичні ушкодження. Переломи, Переломи, вивихи, розтягнення.
35. Техніки іммобілізації.
36. Засоби масового ураження. Класифікація.
36. Засоби індивідуального і колективного захисту
37. Хімічна зброя. Класифікація хімічних токсичних субстанцій. Домедична допомога ураженим.
38. Біологічна зброя. Домедична допомога ураженим.
39. Ядерна зброя. Домедична допомога ураженим.
40. Поведінка людей при надзвичайних ситуаціях. Дебрифінг.

«0» варіант залікового білету

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Рівень вищої освіти – магістр
Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 225 «Медицина»
Навчальна дисципліна

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА У ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Варіант № 0

1. Первинний огляд постраждалого. Алгоритм проведення. – **максимальна кількість балів – 20.**
2. Асфіксія інородним тілом. Клініка, домедична допомога. – **максимальна кількість балів – 20.**
3. Пов'язки. Види пов'язок. Правила накладання. – **максимальна кількість балів – 20.**
4. Завдання. У приймальне відділення лікарні бригадою швидкої допомоги доставлено двох постраждалих з підозрою на перелом променевої кістки в типовому місці праворуч у першого, та різаною раною на правому стегні, де накладено кровоспинний джгут, у другого постраждалого. Рана слабо кровоточить. Час накладання близько 60 хвилин тому. Ваші дії по наданню медичної допомоги і послідовність її надання. – **максимальна кількість балів – 20.**

Затверджено на засіданні кафедри гігієни, соціальної медицини та громадського здоров'я. Протокол № ___ від _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

д.мед.н, проф. Зюзін В.О.
викладач Алексєєва Т.Г.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання.

Методи контролю

- Опитування (контроль засвоєння теоретичного матеріалу та практичних навичок).
- Вирішення ситуаційних задач та тестових завдань.

Поточний контроль. Перевірка на практичних заняттях теоретичних знань і засвоєння практичних навичок, а також результатів самостійної роботи студентів. Контролюються викладачами відповідно до конкретної мети навчальної програми. Оцінка рівня підготовки студентів здійснюється шляхом: опитування студентів, рішення й аналізу ситуаційних задач і тестових завдань, контролю засвоєння практичних навичок.

Проміжний контроль. Перевірка можливості використання студентами для надання домедичної допомоги отриманих теоретичних знань і практичних навичок по всіх вивчених темах розділу, а також результатів самостійної роботи студентів. Здійснюється на останньому занятті за розділом шляхом здачі практичних навичок, рішення ситуаційних завдань і тестування. Оцінка включається у бал за дане заняття.

Підсумкова контрольна робота (ПКР) проводиться по завершенню вивчення всіх тем/розділів на останньому, контрольному, занятті семестру. Оцінюється за критеріями та балами звичайного практичного заняття.

Підсумковий контроль у формі диференційованого заліку проводиться по завершенню вивчення всіх тем/розділів дисципліни.

Диференційований залік проводиться за заліковими білетами.

До заліку допускаються студенти, які відвідали всі передбачені навчальною програмою аудиторні навчальні заняття, виконали в повному обсязі самостійну роботу й у процесі навчання набрали кількість балів, не менше, ніж мінімальну – **70 балів.**

Розподіл балів, які отримують студенти

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні дисципліни, становить 200 балів, мінімальна – 120 балів.

За практичні заняття студент може отримати максимально 120 балів, мінімально, як вказано, - 70 балів. Відповідно, максимальна оцінка на кожному практичному занятті (за кожну тему) може бути 4,8 бала (120 балів : 25 занять); мінімальна – 2,8 бала (70 балів : 25 занять). Оцінюються практичні навички: накладання пов'язок, фіксуючих шин, проведення штучного дихання, накладання пов'язок, тощо.

На диференційованому заліку студент може максимально отримати 80 балів, мінімально – 50 балів. Розподіл балів на заліку наведений вище у прикладі залікового білету.

Оцінка успішності студента

Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
Розділ №1	
Тема 1	5
Тема 2	5
Тема 3	5
Тема 4	5
Тема 5	5
Тема 6	5
Розділ №2	
Тема 7	5
Тема 8	5
Тема 9	5
Тема 10	5
Тема 11	5
Тема 12	5
Тема 13	5
Тема 14	5
Тема 15	5
Тема 16	5
Тема 17	5
Тема 18	5
Тема 19	5
Тема 20	5
Тема 21	5
Тема 22	5
Тема 23	5
Тема 24	5
Тема 25	5
Разом	120
Диференційований залік	80
Разом	200

Критерії оцінювання знань

Оцінкою 5 балів за тему та 71-80 балів на заліку (А за шкалою ECTS та 5 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється, якщо вона демонструє глибокі знання всіх теоретичних положень і вміння застосовувати теоретичний матеріал для практичного аналізу і не має ніяких неточностей.

Оцінкою 4 бали за тему та 61-70 балів на заліку (В та С за шкалою ECTS та 4 за національною шкалою) відповідь оцінюється, якщо вона показує знання всіх теоретичних положень, вміння застосовувати їх практично, але допускаються деякі принципи неточності.

Оцінкою 3 бали за тему та 50-60 балів на заліку (D та E за шкалою ECTS та 3 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється за умови, що він знає головні теоретичні положення та може використати їх на практиці.

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні:

1. Конституція України, 1996 (ст. 3, 16, 49, 50, 106, 138).
2. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, 1992 (ст.37).
3. Закон України “Про екстрену медичну допомогу”, від 05.07. 2012 р. №5081-VI.
4. Навчально-методичні матеріали кафедри з дисципліни для підготовки до практичного заняття.
5. Стандарт підготовки І-СТ-3: Підготовка військовослужбовця з тактичної медицини (видання 2). К: «МП Леся», 2015. – 148 с.
6. Стандарт підготовки «Фахова підготовка санітарного інструктора роти (батареї)» (видання 1) – Київ. – 2015 – 191 с.

7.2. Додаткові:

1. Екстрена медична допомога травмованим на догоспітальному етапі: навчальний посібник / [В.О. Крилюк, С.О. Гур’єв, А.А. Гудима та ін..] – Київ. – 2016 – 400 с.
2. Екстрена медична допомога (вибрані аспекти): навчальний посібник / Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська рада реанімації (ресусцитації) та екстренної медичної допомоги». – Донецьк: Ландон-XXI, 2014. – 320 с.
3. Екстрена медична допомога (до госпітальні протоколи): посібник // за редакцією професора О.В. Богомолець, професора Г.Г. Рощина. – Київ. Юстон. – 2016. – 212 с.
4. Домедична допомога (алгоритми, маніпуляції): Методичний посібник / [В.О. Крилюк, С.О. Гур’єв, А.А. Гудима та ін.] – К.: НВП "Інтерсервіс", 2014. – 84 с.
5. Військово-медична підготовка / Під редакцією професора Бадюка М.І. – К.: „МП Леся“, 2007. – 482 с.
6. Основи виживання: заходи, що забезпечують життєдіяльність в умовах автономного існування при надзвичайних ситуаціях. Навчальний посібник. ІДУЦЗ УЦЗУ, УНПЦЕМД та МК МОЗ України. Національна медична академія післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика. [Гур’єв С.О., Миронець С.М., Рощин Г.Г. та ін.] – К.: 2009 – 209 с.